

ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΗ Η ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΘΥΒΡΙΣΗΣ
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΟΣ (ΑΡΘΡΟ 199 ΠΚ);

(Με αφορμή την υπ' αριθμ. 18518/97 απόφαση του Τριμελούς Πλημ/δικείου Αθηνών, η οποία απέρριψε την παράσταση πολιτικής αγωγής, που δηλώθηκε εκ μέρους Χριστιανών πιστών για δημοσίευμα περιοδικού που θεωρήθηκε καθυβριστικό του Χριστιανισμού).

1.Το προστατευόμενο έννομο αγαθό από την διάταξη του άρθρου 199 ΠΚ είναι το Θρήσκευμα. Η τρώση, όμως, του θρησκευτικού συναισθήματος, που επέρχεται με την καθύβριση του Θρησκειώματος, συνιστά κατεξοχήν ευθεία ηθική βλάβη της προσωπικότητας ενός ατόμου. Και αυτό διότι η έννοια της προσωπικότητας συντίθεται και από τα συναισθήματα του ατόμου, περίοπτη θέση μεταξύ των οποίων καταλαμβάνει το θρησκευτικό συναίσθημα.

2.Κατ' αρχάς ο πολιτικώς ενάγων δεν επιδιώκει απλά και μόνον την ικανοποίηση των αστικών του αξιώσεων αλλά πρωταρχικά την καταδίκη του κατηγορουμένου και μέσω αυτής την βαθύτερη ψυχική του ικανοποίηση. Απόδειξη αυτού αποτελεί το γεγονός ότι συνηθέστατα στη Δικαστηριακή πρακτική η παράσταση πολιτικής αγωγής για χρηματική ικανοποίηση, λόγω ηθικής βλάβης, περιορίζεται σε, συμβολικά, ποσά κάτω των 15.000 δρχ. Συνεπώς η ικανοποίηση των χρηματικών αξιώσεων αποτελεί δευτερεύον μέλημα ή απλή προϋπόθεση νομιμοποίησης του πολιτικώς ενάγοντος.

3. Η συμμετοχή του θύματος στην ποινική δίκη οφείλεται, κυρίως, στο ότι έχει υποστεί από το έγκλημα μια ιδεατή ή πνευματική προσβολή. Η διάγνωση αυτής της άυλης προσβολής είναι δυνατή μέσα από το πάθος δικαίωσης που διακατέχει κάθε θύμα, και από την, συχνά εναγώνια, προσπάθεια του να καταδικαστεί ο δράστης. Σύμπασα δε η θεωρία και η νομολογία ορίζουν ότι ηθική βλάβη είναι η ζημία που επέρχεται σε άυλα αγαθά ή στον συναισθηματικό κόσμο του βλαβέντος (άλγος, οδύνη, η οποία δεν μπορεί να αποτιμηθεί ευθέως σε χρήμα, σε αντίθεση με την υλική βλάβη).

4. Αποφασιστική εκδήλωση του ποινικού χαρακτήρα της πολιτικής αγωγής είναι το γεγονός ότι στην Γαλλική έννομη τάξη η δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής θέτει σε κίνηση την ποινική δίωξη, ακόμη και αν ο Εισαγγελέυς έχει αντίθετη άποψη.

5. Η δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής στην περίπτωση καθύβρισης Θρησκευματος προκύπτει, κυρίως, από τον εξής συλλογισμό: ποιος είναι ο φορέας του εννόμου αγαθού θρησκευτικού συναίσθημα, το οποίο πλήττεται όταν καθυβρίζεται η Θρησκεία; Ποιος δηλ. βιώνει το πλήγμα, που επέρχεται με την καθύβριση, της Ανατολικής Ορθοδόξου Θρησκείας; Ο Θεός, ο οποίος δεν έχει ανάγκη ανθρώπινης προστασίας; Όχι φυσικά. Η Πολιτεία; Σαφώς όχι. Δεν πρόκειται περί Κρατικού-Πολιτειακού αγαθού. Η Εκκλησία. Ούτε. Η έννοια της Θρησκείας και του θρησκευτικού συναίσθηματος δεν αφορούν τα θεσμοθετημένα όργανα των πιστών ούτε συναρτώνται με την ύπαρξη κοσμικών θεσμών. Και χωρίς την επίσημη οργάνωση της Εκκλησίας υφίσταται Θρησκεία και θρησκευτικό συναίσθημα. Ας μη διαφεύγει δε ότι η Εκκλησιαστική οργάνωση έπεται του δόγματος, που

το περιχαρακώνει, με την τυποποίηση του λατρευτικού τύπου και των ιερών συμβόλων. Είναι προφανές ότι μοναδικός φορέας του εννόμου αγαθού της Θρησκείας είναι το (κάθε) άτομο, που εμπορεύεται από πίστη και αισθάνεται και εκδηλώνει ανάλογο θρησκευτικό συναίσθημα.

6.Αλλωστε το θρησκευτικό συναίσθημα (όπως κάθε συναίσθημα) αφορά και αναφέρεται στην προσωπικότητα (με την ευρεία έννοια) φυσικού προσώπου. Δεν είναι αόριστη και νεφελώδης έννοια, άσχετη με το άτομο και σχετική με την κοινωνία. Δεν θα υπήρχε καν αντίστοιχο έγκλημα, αν δεν υφίστατο ο κόσμος των συναισθημάτων. Η προσωπικότητα ενός ατόμου δεν εξαντλείται στην τιμή και στην υπόληψη του. Η ψυχική οδύνη δεν είναι βλάβη, η οποία αποκαθίσταται; (στον βαθμό που μπορεί να αποκατασταθεί). Η πίστη και τα συναισθήματα δεν συνιστούν εκφάνσεις και χαρακτηριστικά ενός ελλόγου όντος; Συνεπώς το θρησκευτικό συναίσθημα αφορά αμέσως το φυσικό πρόσωπο. Το δε θρησκευτικό συναίσθημα πλήττεται βάνουσα, όταν καθυβρίζεται το Θρήσκευμα, και πάν ότι αφορά αυτό. Τα δυο αγαθά, Θρησκεία και θρησκευτικό συναίσθημα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα.

7.Η ηθική ζημία, κατά συνέπεια, με την προσβολή τμήματος της προσωπικότητας, στηρίζεται ευθέως στις διατάξεις του ΑΚ, και ειδικότερα σ' αυτές που αφορούν την προστασία της προσωπικότητας. Ας σημειωθεί ότι στην περίπτωση του προσηλυτισμού μπορεί να παραστεί ως πολιτικός ενάγων αυτός, του οποίου η θρησκευτική συνείδηση (ουσιώδες τμήμα της προσωπικότητας του) επιδιώκεται να μεταβληθεί.

8.Μάλιστα η προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας είναι ενταγμένη στο άρθρο 13 του Συντάγματος, Μέρος 2ο, το οποίο αφορά στην προστασία των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Είναι, λοιπόν, αυτονόητο ότι η Θρησκεία και η θρησκευτική συνείδηση είναι αγαθά συνδεδεμένα άρρηκτα με την προσωπικότητα του ατόμου.

9.Στη Γερμανική δε έννομη τάξη, όπου η σχετική νομοθετική ρύθμιση είναι ασφυκτικά περιοριστική, ο θεσμός της αποζημίωσης λόγω ηθικής βλάβης γνωρίζει άνθιση και τάση επέκτασης, ιδιαίτερα, στον χώρο των στοιχείων της προσωπικότητας. Μια σειρά θεσμικών αποφάσεων του Συνταγματικού Δικαστηρίου και του Ακυρωτικού έχουν ήδη προετοιμάσει το έδαφος για ένα ολοκληρωμένο δίκτυο προστασίας της προσωπικότητας.

10.Αλλά η δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής προκύπτει και δια της αντιστροφής. Τι παρεμβάλλεται ανάμεσα στην καθύβριση της Θρησκείας και το άτομο που εμφορείται από θρησκευτικό συναίσθημα προς αυτήν, ώστε να καθίσταται το τελευταίο εμμέσως ζημιωθέν; (ώστε δηλ. να διασπασθεί το στοιχείο του αιτιώδους συνδέσμου, που θεμελιώνει την αμεσότητα της ζημίας). Άλλωστε ο ορισμός της έννοιας "αμεσότητα", όπως δόθηκε από τα Ελληνικά Δικαστήρια στις δίκες περί εσχάτης προδοσίας κλπ., ενισχύει την θέση της εργασίας. Συντρέχει, λοιπόν, άμεσος ζημία "όταν η παράβασις της ποινικής διατάξεως επιφέρει προσβολήν εις ωρισμένον δικαίωμα ή συμφέρον αυτού (του προσώπου) προστατευόμενον υπό της παραβιασθείσης διατάξεως". Η εν ηρεμία και σε καθεστώς σεβασμού ανάπτυξη του θρησκευτικού συναισθήματος και η θρησκευτική ειρήνη δεν αποτελούν συμφέροντα (αύλα αλλά και "υλικά", όταν

διαμορφώνουν την ψυχική ή νοητική στάση του θύματος, και με την έννοια αυτή αντικειμενικοποιούνται τα έννομα αγαθά) του Ορθόδοξου πιστού;

11.Ενα ακόμη, ενισχυτικό των εδώ παρατιθέμενων απόψεων επιχείρημα προκύπτει και από το ίδιο το επίδικο δημοσίευμα, το «μέσον» δηλ. τέλεσης του εγκλήματος. Ας ληφθεί ως υπόθεση εργασίας ότι οι συγκεκριμένοι συντάκτες του δημοσιεύματος κινήθηκαν δόλια ("κακόβουλα"), προς την κατεύθυνση καθύβρισης του θρησκευματος. Τους ενδιέφερε να πλήξουν αόριστα και γενικά την αφηρημένη έννοια της Θρησκείας ή να πλήξουν όσους είναι ταυτισμένοι μαζί της και την στηρίζουν; Δεν θα υπήρχαν Θρησκείες αν δεν υπήρχαν πιστοί. Η έννοια της Θρησκείας απαιτεί δηλ. και προϋποθέτει φυσικά πρόσωπα («άμεσα παθόντες» στην προκειμένη περίπτωση), τα οποία θα την ακολουθούν και θα την αναγάγουν σε υπέρτατο δόγμα ζωής. Συνεπώς η ίδια η νοηματική σύλληψη, η σύνταξη και δημοσίευση του επίμαχου δημοσιεύματος προσδιορίζουν τον σκοπό των φερομένων ως δραστών και εξ' αυτού (εξ' αντιδιαστολής) συνάγεται η δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής. Με άλλα λόγια το σχετικό κείμενο δεν θα έβλεπε το φως της δημοσιότητας αν δεν αφορούσε («δυνητικά») σε ένα σύνολο ατόμων, τα οποία ασπάζονται τον Χριστιανισμό. Σε αντίθετη περίπτωση αναφορά σε μη ισχύουσα Θρησκεία θα είχε χαρακτήρα απλώς ιστορικό. Εκτός αν ήθελε θεωρηθεί ότι ο συντάξας είχε το ακαταλόγιστο.

12.Το γεγονός ότι η Θρησκεία και το θρησκευτικό συναίσθημα είναι άυλα δεν συνεπάγεται μη σύνδεση τους με ιδιωτικό φορέα, όπως κακώς εκτίμησε η περί ού ο λόγος δικαστική απόφαση. Και η από διαθέσεως αξία, η οποία είναι επίσης άυλο αγαθό, συνδέεται με φυσικό

πρόσωπο και προστατεύεται (εμμέσως). Ακόμη προστατεύεται και η μέλλουσα αποθετική συναισθηματική ζημία. Η ευθεία τρώση του συναισθηματικού κόσμου του ατόμου, σε μια χώρα, όπου η Χριστιανική Θρησκεία αποτελεί όχημα διάσωσης και διαιώνισης της ίδιας της Εθνολογικής και πολιτιστικής ταυτότητας, δεν αποτελεί αγαθό άμεσα συνδεδεμένο με τους πιστούς; Και επειδή το έθνος διαφέρει του κράτους συνεπάγεται ότι τα υποκείμενα της έννοιας έθνος δικαιούνται σε παράσταση πολιτικής αγωγής.

13. Στο Ελληνικό ποινικό σύστημα η αξίωση των πολιτών είτε καλύπτεται μέσω της Πολιτειακής αξίωσης κατά του δράστη (πχ. εγκλήματα κατά της Κρατικής Υπόστασης ή της Πολιτειακής εξουσίας) είτε δια παραστάσεως πολιτικής αγωγής. Στην προκειμένη περίπτωση ο σκοπός του κανόνα δικαίου εντάσσει το άρθρο 199 σ' αυτά στα οποία επιτρέπεται παράσταση πολιτικής αγωγής. Το αυτεπάγγελτον της δίωξης δεν αναιρεί την προσβολή ιδιωτικού συμφέροντος αλλά απλώς υποδηλώνει και το παράλληλο ενδιαφέρον της Πολιτείας. Ούτε η πλειονότητα των βλαπτομένων αναιρεί την δυνατότητα ενός εκάστου εξ' αυτών να αξιώσει την αποκατάσταση της βλάβης του, όπως ο εξυβρισθείς δια ομαδικού χαρακτηρισμού.

14. Αλλωστε σήμερα πλέον (στην ουσία) η στάση των εκάστοτε Πολιτειακών παραγόντων και η προσχώρηση της χώρας σε διεθνείς πολιτικές και πολιτιστικές συμβάσεις, οι οποίες προσδίδουν (αναγκαστικά) διεθνιστικό χαρακτήρα στο Πολίτευμα, αποκλείουν, πρακτικά, τον χαρακτηρισμό της Θρησκείας και του θρησκευτικού συναισθήματος ως γενικών συμφερόντων. Όταν, μάλιστα, στην πράξη υπάρχει η δυνατότητα ελεύθερης επιλογής της θρησκείας ή ακόμη και

της αθεΐας, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η Θρησκεία και το θρησκευτικό συναίσθημα ταυτίζονται με Πολιτειακό συμφέρον. Όταν, μάλιστα, η διάταξη που απαγορεύει τον προσηλυτισμό αφορά και την περίπτωση που αυτός επιχειρείται προς όφελος της επικρατούσας θρησκείας (έτσι η πρόσφατη νομολογία), είναι προφανής η πλήρης αποσύνδεση του θρησκευτικού συναισθήματος από το Πολιτειακό όχημα.

15.Αν σκεφθεί δε κανείς ότι το Ελληνικό Δημόσιο παρίσταται ως πολιτικώς ενάγων για ηθική βλάβη, την οποία υφίσταται από ψευδορκία μάρτυρα, είναι προφανές ότι (πολύ περισσότερο) κάθε πιστός Χριστιανός υφίσταται ηθική βλάβη από τον διασυρμό του Θεού και της Θρησκείας.

16.Η αναφορά δε, (της δικαστικής απόφασης), στην ιερότητα των εννόμων αγαθών Θρησκεία και θρησκευτικό συναίσθημα, ως λόγου μη επιτρέποντος την παράσταση πολιτικής αγωγής, στερείται παντελώς αξίας. Δηλ. όσα αγαθά είναι "ιερά" δεν συναρτώνται με τον άνθρωπο, ενώ τα "ιερά" αφορούν την Πολιτεία; Μάλλον το αντίστροφο συμβαίνει, αν σκεφθεί κανείς και το έντονα ανθρωποκεντρικό περιεχόμενο της Ορθοδόξου πίστεως.

17.Αν στην επικείμενη αναθεώρηση του Συντάγματος, είτε απαλειφθεί είτε τροποποιηθεί το άρθρο 3 (όπως προτείνεται από δυο πολιτικά κόμματα), η Ορθόδοξη πίστη, θα μείνει μετέωρη; Η Θρησκεία εξαρτάται δηλ. από τις διαθέσεις και τις διακυμάνσεις της Πολιτικής Εξουσίας; Είναι γνωστό δε ότι στην εξέλιξη του ιστορικού χρόνου η πορεία της θρησκείας υπήρξε μέλημα των πιστών και όχι των εκάστοτε

κυβερνήσεων. Ποιό, λοιπόν, επιχείρημα, θα προβληθεί για την άρνηση ενός πιστού να παραστεί ως πολιτικώς ενάγων;

18. Η μήπως η δίκη, με αφορμή την οποία εκδόθηκε η παραπάνω δικαστική απόφαση άνοιξε με πρωτοβουλία της Πολιτείας; Πόσες αυτεπάγγελτες διώξεις υπήρξαν, στην δικαστική ιστορική διαδρομή, για τα συγκεκριμένα αδικήματα; Μόνον η πίστη ορισμένων ανθρώπων φροντίζει (ειδικά σήμερα) για την διατήρηση και την προστασία της Θρησκείας. Τα άτομα αυτά, όπως και κάθε άλλος πιστός, δικαιούνται να παραστούν ως πολιτικώς ενάγοντες, ως αμέσως ζημιωθέντες. Άλλωστε έχει γίνει αποδεκτό τόσο από την θεωρία όσο και από την νομολογία ότι κάθε καταφρονητική εκδήλωση σε βάρος κληρικού, η οποία γίνεται κακοβούλως, (πχ. με θεατρική παράσταση) στοιχειοθετεί το έγκλημα καθύβρισης Θρησκευματος. Δεν μπορεί ο διασυρθείς κληρικός να παραστεί ως πολιτικώς ενάγων; Η λογική οφείλει να αποτελεί την λυδία λίθο κάθε νομικής κατασκευής.

Συνεπώς επειδή η προσβολή του απλού, πλην συνειδητού πιστού, δεν προέρχεται "εξ' αντανakλάσεως" (ώστε να θεωρηθεί εμμέσως παθών) αφού όπως προαναφέρθηκε κανείς δεν μπορεί να αναδεχθεί τον χαρακτηρισμό του φορέα του συγκεκριμένου εννόμου αγαθού, εκτός ενός φυσικού προσώπου, θα πρέπει να επιτραπεί η παράσταση πολιτικής αγωγής. Η καθύβριση της Θρησκείας συνιστά ευθέως καθύβριση των πιστών της. Το γεγονός ότι η διάταξη του άρθρου 199 ΠΚ δεν παρέχει την, απαιτούμενη σ' ένα δημοκρατικό δικαϊκό καθεστώς, ασφάλεια στην περιγραφή της αξιόποινης πράξης, δεν μπορεί να λειτουργήσει ως λόγος περιορισμού των δικαιωμάτων των αμέσως παθόντων, στην βάση μιας τακτικής (πολιτικής) υποβάθμισης και

«συσταλτικής» εφαρμογής του ως άνω άρθρου. Όσο χρόνο η διάταξη παραμένει σε ισχύ στον ΠΚ η παράσταση πολιτικής αγωγής είναι δυνατή. «Δικαστικός συμψηφισμός» δηλ. μεταξύ των δύο αντικρουόμενων συμφερόντων-μεγεθών (αυτής της ίδιας της ύπαρξης του αόριστου άρθρου από την μια πλευρά και της δυνατότητας παράστασης πολιτικής αγωγής από την άλλη, με την σκέψη ότι «για να περιορίσω τα ανεπιθύμητα αποτελέσματα από την προβληματική διάταξη θα αποκρούσω την παράσταση πολιτικής αγωγής») δεν μπορεί να υπάρξει. Σε αντίθετη περίπτωση θα πρόκειται περί μιας υβριδικής απονεμητικής λογικής, άκρως επικίνδυνης για την ασφάλεια του Δικαίου.

ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ Θ. ΚΟΝΤΑΞΗΣ